

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника
Тичини Дмитра Михайловича на дисертаційне дослідження
Кундельської Ірини Сергіївни на тему «Запобігання легалізації
(відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні»,
поданого до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії
внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08
«Право» за спеціальністю 081 »Право«**

Ступінь актуальності обраної теми

Економічні, соціальні та політичні процеси, які відбуваються в країні, впливають на характер злочинності у сфері господарської діяльності – змінюється її структура, механізми та способи вчинення. Слідом за стрімкими змінами в економіці зростає кількість кримінальних правопорушень, яким важко запобігати. Ускладнює ситуацію поширення «тіньової економіки» та корупції, недосконалість законодавчої бази, а державні органи, які створені для регулювання економічних процесів не координують свої дії між собою. За таких умов питання захисту національних інтересів держави у господарській сфері набирає особливої ваги.

Проблема легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, набула особливої значущості для України протягом останнього десятиліття, оскільки криміналізація економіки стала однією з ключових загроз для економічної безпеки нашої держави. Суспільна небезпечність цього явища останнім часом виявляється в нових аспектах. Ще декілька років тому більшість злочинів зазначеної категорії вчиняли з метою подальшого використання отриманих доходів у підприємницькій та іншій економічній діяльності для одержання прибутку. Згодом грошові кошти або інше майно, які мали злочинне походження, почали також використовувати для фінансування тероризму, незаконного обігу зброї, організації вбивств на замовлення, фінансування маргінальних груп сепаратистського спрямування та інших злочинів.

Масштаби легалізованого (відмитого) капіталу нині є настільки значними, що йдеться про загрозу для стабільності всієї міжнародної фінансової системи. За даними Офісу Генерального прокурора України, якщо у 2015 р. досудове розслідування кримінальних правопорушень за ознаками легалізації (відмивання) майна проводилося у 33 провадженнях, то станом на 2024 р. – 969. Протягом 2015–2023 років органи правопорядку припинили протиправну діяльність 297 конвертаційних центрів, які проконвертували 81,9 млрд грн, а збитки від їхньої діяльності становили понад 14,7 млрд грн. Утім, цей вид злочинів характеризується прихованістю різноманітних способів його вчинення під виглядом офіційних фінансових операцій, збереженням «таємниці» протягом тривалого періоду часу, обмеженим колом учасників злочинної діяльності, які не допускають виявлення та припинення вчиненого діяння, що обумовлює значну частку латентної злочинності у цій

сфері (80–90 % злочинів залишаються невиявленими). Але, попри те, що реальні обсяги кримінальних доходів, а також поширення відповідної злочинної діяльності, складно визначити, легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, суттєво впливає на розподіл внутрішніх і міжнародних грошових ресурсів, деструктивно позначаючись на макроекономічній ситуації.

У процесі кримінального переслідування осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, правоохоронці зазвичай прагнуть встановити винних і покарати їх шляхом ув'язнення. Однак такі злочини, які мають корисливу складову, спрямовані на особисте збагачення, а тому особи, винні в їх учиненні, цілком готові до ув'язнення, якщо після звільнення на них чекатимуть незаконно отримані статки, якими вони зможуть вільно скористатися. Тому передумовою ефективного фінансового запобігання є позбавлення злочинців стимулу вчиняти корисливі фінансові кримінальні правопорушення, а у центрі уваги правоохоронних органів має бути не лише покарання винних, а й виявлення та розшук доходів, отриманих злочинним шляхом.

Наведені дані переконують, що в умовах реальної війни та воєнного стану, неможливості задоволення значної частини населення основних потреб легальними способами, втрати соціального контролю та деяких прорахунків, що були допущені при реформуванні правоохоронної системи, розроблення ефективних заходів запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом має стати пріоритетним напрямом державної політики щодо боротьби зі злочинністю.

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження Кундельської Ірини Сергіївни не викликає сумнівів як у науково-теоретичному, так і у практичному аспектах.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Науковий рівень дисертаційного дослідження та наукових публікацій І. С. Кундельської відповідає вимогам, що висуваються до робіт на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Робота виконана у Національній академії внутрішніх справ в рамках Концепції боротьби з тероризмом в Україні, затвердженої Указом Президента України від 05 березня 2019 року № 53/2019. Дослідження виконано відповідно до державної антикорупційної програми на 2023 – 2025 роки, схваленої постановою Кабінету Міністрів України від 04 березня 2023 року № 220; Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 роки, що затверджена Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року», введеного в дію Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021 р. та розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1207

«Про затвердження плану заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків ризиків, виявлених за результатами третьої національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, на період до 2026 року» та ін.

Основні положення дисертації опубліковано в семи наукових працях, серед яких три статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук та чотири статті – у збірниках тез наукових доповідей. Вони відображають наукову новизну обраної І. С. Кундельською теми.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Дисертація за характером і змістом розглянутих питань є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням у якому на основі кримінологічної характеристики, вивчення матеріалів кримінальних проваджень і судової практики запропоновано шляхи запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом. У результаті дослідження автором сформульовано й обґрунтовано низку концептуальних наукових положень, практичних рекомендацій, достовірних і науково обґрунтованих висновків, що визначальні для подальшого розвитку кримінально-правової та кримінологічної доктрини та дозволять здійснити удосконалення державної політики протидії злочинності у економічній сфері.

Авторкою обґрунтовано необхідність внести зміни до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», зокрема: викласти його у такій редакції: Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а також по тексту здійснити заміну «доходи» на «майно»; доповнити Закон поняттями: «майно, одержане злочинним шляхом», «запобігання», «протидія» та окремим розділом «Заходи запобігання та протидії».

Викликає певний інтерес й схвалення розроблений проєкт Програми запобігання та протидії легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення на 2024–2029 рр., якою передбачено систему організаційно-управлінських, правових та практичних заходів, а також методичних рекомендацій «Організаційно-правові основи запобігання, виявлення та розкриття працівниками правоохоронних органів незаконних фінансових операцій та інших протиправних дій з подальшою легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом».

Також надано кримінологічний опис особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення, передбачене ст. 209 КК України; типологію осіб кримінальних правопорушників за посадово-рольовою функцією у сфері легалізації (відмивання) майна, отриманого злочинним шляхом: представники банківських установ; особи, які виконують функції контролю та нагляду в банківській сфері; особи, які професійно займаються процесом легалізації в офшорних юрисдикціях; ІТ-фахівці, що беруть участь у фінансових операціях; особи, які завдяки своєму високому службовому статусу сприяють легалізації; структуру ст. 209 КК України, доповнивши її ч. 4 шляхом розмежування ч. 3 та приведення у відповідність санкцій ст. 209, ст. 255 КК України; визначення основних причин та умов, серед яких виокремлено соціально-економічні, організаційно-управлінські, політико-ідеологічні, правові, соціально-психологічні.

Авторкою запропоновано систему спеціально-кримінологічних заходів запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом, що передбачає проведення профілактичних заходів за участю всіх зацікавлених структур державної влади; вдосконалення законодавчого регулювання та нормативної бази; розробку та впровадження наукового підґрунтя і новітніх технологій у сфері запобігання економічним злочинам; ефективне використання можливостей міжнародного співробітництва; впровадження в освітній процес спеціальності «Організація роботи суб'єктів, які здійснюють запобігання та протидію легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом» у вищих навчальних закладах України; удосконалення нормативно-правового та методологічного регулювання у сфері легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом у зв'язку із запропонованими змінами до ЗУ та наявністю військового конфлікту.

Результати дослідження опубліковані в фахових виданнях України, а також представлені у вигляді доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях і круглих столах. Публікації повністю відповідають предмету дослідження і вирішують завдання, що були поставлені в дисертації. Отримані висновки й результати авторки з відповідної тематики були впроваджені в ряді профільних закладів вищої освіти України. Таким чином дисертаційне дослідження Кундельської Ірини Сергіївни виконане на достатньому науково-методичному і методологічному рівнях.

Результати і положення дисертації, які виносяться на захист відповідають всім вимогам положення на здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та логічними, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість результатів дослідження, положень та висновків досліджень дисертаційної роботи Кундельської Ірини Сергіївни не

викликають зауважень. Вони логічно витікають з тексту дисертації та базуються на власних судженнях авторки, зібраних матеріалах, їх аналізі та узагальненні. Подані пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України оформлені належним чином, мають достатнє теоретичне й практичне значення. Висновки логічно поєднані з отриманими результатами.

Емпіричну базу дослідження становлять зведені дані вивчення 250-ти кримінальних проваджень, відкритих за ст. 209 КК України упродовж 2019 – 2023 років з Дніпропетровської, Житомирської, Київської, Львівської, Одеської, Харківської областей країни; узагальнені результати опитувань 175 працівників центрального апарату Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України та працівників його міжрегіональних територіальних управлінь в Львівській, Одеській, Київській областях; статистичні й аналітичні матеріали Державної служби фінансового моніторингу України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2019–2023 роки, а також результати вивчення оперативно-розшукової практики з урахуванням значного досвіду роботи автора безпосередньо в підрозділах Національної поліції України.

Така емпірична база дослідження засвідчила репрезентативність отриманих результатів.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Результати дослідження, що виносяться на захист, отримані завдяки всебічному використанню комплексного підходу, який передбачає поєднання низки різноманітних методів наукового пізнання – загальнонаукових, спеціальних методів, що обиралися відповідно до предмета, мети, завдань дослідження. Зазначені методи (історико-правовий, герменевтичний, компаративістський, нормативно-догматичний, соціологічний, моделювання, прогнозування, контент-аналізу, статистичний та ін.) надали можливість розглянути легалізацію майна, одержаного злочинним шляхом як процес приховування походження незаконно набутих речей, а також майнових прав та обов'язків шляхом їх інтеграції в легальну економічну систему через різноманітні транзакції та операції з метою уникнення відповідальності та правового переслідування.

Також окремо слід звернути увагу, на те, що дослідження ґрунтувалося на компаративістському та правовому моделюванні, що забезпечило його міждисциплінарний характер, поглиблений науковий пошук та слугувало розкриттю специфіки, адаптації та впровадженню міжнародних норм і стандартів відповідно до національного законодавства. Методологічні підвалини таких досліджень забезпечили раціональне поєднання емпіричних та теоретичних методів. Адже перші є ефективними знаряддями отримання й підтвердження лише фактичної інформації (тобто такої, що пов'язана з конкретними ситуаціями, подіями, обставинами тощо). Для обґрунтування ж

загальних положень чи висновків застосовано інструментарій теоретико-критичного аналізу, що базується на закономірних принципах побудови аргументаційних процедур. Тим самим окреслено принципівий характер висновків, який неможливо обґрунтувати виключно емпіричними спостереженнями злочинності у сфері економіки чи шляхом статистичних досліджень.

Завдяки вмілому підбору методологічного інструментарію, авторка вирішила низку теоретичних і практичних задач запобігання легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі можуть бути використані в:

– законотворчій діяльності – шляхом запровадження змін та доповнень до ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а також ст. 209 КК України;

– діяльності правоохоронних органів – при розробці та вдосконаленні відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовці методичних рекомендацій з питань запобігання, виявлення, розкриття незаконних фінансових операцій та інших протиправних дій з подальшою легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом, у системі службової підготовки та у практичній діяльності оперативних працівників Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України щодо вказаної категорії злочинів (акт впровадження ДСР Національної поліції України від 15 листопада 2023 року);

– освітньому процесі та науково-дослідній роботі – під час формування лекцій, розробки навчальних та практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології та кримінально-виконавчого права, а також при проведенні різних форм занять із відповідних дисциплін у процесі підготовки студентів на бакалаврському та магістерському рівнях за спеціальністю 081 «Право», та у рамках системи підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 23 листопада 2023 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Дисертаційна робота І. С. Кундельської складається з анотацій українською й англійською мовами; переліку умовних позначень; вступу; трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів; висновків; списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 272 сторінки, із яких 151 сторінка – основний текст, 24 сторінки – список використаних джерел (193 найменування), 77 сторінок – додатки.

Зміст дисертації відповідає обраному напрямку та є нагальним для розроблення, позаяк процес глобалізації світової економіки, розвиток фінансових технологій породжують не лише позитивні зміни, але й низку проблем, у тому числі і проблему легалізації майна, одержаного злочинним шляхом. Ця проблема є значною загрозою фінансово-економічній безпеці та стабільності держави, а також впливає на рівень соціально-економічного розвитку країни. Легалізація злочинного майна набуває глобального характеру, адже різні схеми «відмивання» грошей мають транснаціональний характер та зв'язок з організованою злочинністю.

Усі зусилля, які спрямовані на запобігання легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом без створення ефективної системи боротьби з цим явищем не дають позитивних результатів. Тому запобігання легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, вимагає вивчення походження та способів поширення цього суспільно-небезпечного явища, а також належного правового забезпечення, відповідно до міжнародних стандартів.

Робота є завершеним цілісним дослідженням, в якому вирішено наукове завдання.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці

Отримані результати дисертаційного дослідження Кундельської Ірини Сергіївни щодо запобігання легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні рекомендуються для використання у діяльності закладів вищої освіти, в науково-дослідних розробках установ й організацій, дослідниками при написанні статей та монографій, плануванні досліджень по даному напрямку.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу І. С. Кундельської, необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту, зокрема:

1. Завдання правової науки в будь-який період часу полягають у тому, щоб узагальнювати практику діяльності органів правопорядку й формулювати на цій основі теоретичні положення і практичні рекомендації. Вчений-кримінолог А. П. Закалюк запропонував термін «запобігання злочинам» вважати родовим, у рамках якого, залежно від міри сформованості причин та умов злочинної поведінки і пов'язаного з цим моменту їх реалізації, виділяти профілактику, попередження та припинення злочину. Такими постулатами й скористалася дисертантка.

Водночас, цілком допустимим є використання поряд із терміном «запобігання кримінальним правопорушенням» і поняття «механізм

запобігання кримінальним правопорушенням». На нашу думку, це можливо з тієї причини, що даний термін указує як на можливість використання для впливу на злочинність різних засобів і методів, так і на їхній взаємозв'язок. Тому дисертантові варто було б говорити про «механізм запобігання легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом».

2. На сьогодні господарська сфера все більше приваблює організовані угруповання як джерело надприбутків і швидкого збагачення. Однак, у цьому аспекті, поза увагою автора залишилися питання організації діяльності суб'єктів запобігання (слідчих, оперативних працівників) щодо роботи з виявлення осіб, яким відома інформація про факти діяльності організованих груп, які можуть бути причетні до вчинення протиправних дій за ст. 209 КК України, а також постійна робота з ними. Доцільно було б пояснити, які суб'єкти, за допомогою яких методів здійснюють реалізацію таких задач, і в чому суть їх зовнішньої і внутрішньої взаємодії, а також сформулювати концептуальне бачення напрямів взаємодії слідчих з Державною службою фінансового моніторингу України та Агентством з розшуку та менеджменту активів (АРМА), з метою виявлення й розшуку активів, управління арештованим і конфіскованим майном.

3. Необхідним елементом нової економічної парадигми будь-якої держави стає розвинений ринок віртуальних активів (криптовалюти), як різновид цифрової валюти, емісія та облік якої виконується децентралізованою платіжною системою повністю в автоматичному режимі (без можливості внутрішнього або зовнішнього адміністрування). В Україні він фактично вже є сформованим та існує протягом приблизно п'яти років, але знаходиться повністю поза межами правового поля держави. У рамках предмету дослідження, під час прилюдного захисту цікаво почути думку авторки щодо спроби врегулювання питання криптовалюти на державному рівні (в рамках загальносоціальних заходів запобігання), а саме прийнятий Верховною Радою України Проект Закону про віртуальні активи у другому читанні 8 вересня 2021 року № 3637, який застосовується до правовідносин, що виникають у зв'язку з обігом віртуальних активів в Україні, визначає права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів, засади державної політики у сфері обігу віртуальних активів, у тому числі криптовалюти.

У цьому аспекті, розглядаючи міжнародний та зарубіжний досвід криміналізації легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (підрозділи 1.3, 3.2, 3.3), авторці також бажано було б навести результати дослідження в межах позитивного досвіду імплементації в законодавство України.

Висловлені зауваження носять переважно уточнюючий характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження. Вони переслідують мету запросити автора до наукової дискусії та врахувати зазначені зауваження у подальшій науковій розробці проблематики дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Ірини Сергіївни Кундельської є самостійною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертаційна робота **Кундельської Ірини Сергіївни на тему «Запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні»**, подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні кримінологічних задач запобігання кримінальним правопорушенням в умовах чинного законодавства й реформування інституцій сектору безпеки.

2. Дисертація «Запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283 та від 19 травня 2023 р. № 502), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 31 травня 2019 р. № 759) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 зі змінами від 21 березня 2022 р. № 341 та від 19 травня 2023 р. № 502), а її автор – **Кундельська Ірина Сергіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».**

**Провідний науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник**

Дмитро ТИЧИНА

